

УДК 94 : 329.285 (477) «1905/1907»

**ФЕДЕРАЦІЯ АНАРХІСТІВ-КОМУНІСТІВ «ЧОРНИЙ ПРАПОР»
У БОРОТЬБИ ЗА ЛІДЕРСТВО В АНАРХІСТСЬКОМУ РУСІ В УКРАЇНІ
(1905-1907 рр.)**

Віктор Савченко

Одеський державний університет внутрішніх справ
Україна, 65014, м. Одеса, вул. Успенська, 1
e-mail: lanjeron15@gmail.com

Сто років тому розпалася одна з наймогутніших світових імперій, породивши нові надії, проекти, держави. Процес руйнування імперії був запущений ще у 1905 році кров'ю невинно розстріляних робітників Петербурга, повсталих Москви, загиблих «на сопках Маньчжурії» солдат програної японської війни. Цей неминучий процес наближали робітничі страйки, селянські бунти, діяльність ліберальних і революційних партій. Найбільш радикальну тактику боротьби проти феодальної імперії запропонували анархістські організації, які, починаючи з 1903 р., поширювалися західними та південно-західними губерніями імперії. Серед анархістських радикалів найбільш екстремістським об'єднанням позиціонувала себе Федерація анархістсько-комуністичних груп «Чорний прапор». Анархісти цього об'єднання сподівалися, що від гуркоту кинутих ними бомб «прокинуться всі пригноблені і їх розправа буде страшною».

Про діяльність Федерації «Чорний прапор» (далі «ЧП») в українських губерніях не існує окремої історичної літератури, хоча вона згадується у серйозній праці з історії анархізму в Україні О. Лебеденка, у роботах американських вчених П. Евріча й А. Гейфман [1]. Збереглися апологетичні спогади діячів «ЧП» в яких ця структура постає як найбільш революційна та безкомпромісна [2].

Великі анархістські групи у Російській імперії 1903-1904 рр. виникали у районах смуги осілості, де було численне, опозиційно налаштоване єврейське населення (у Білостоці, Вільно, Кишиневі, Житомирі, Ніжині, Одесі), на яке й розраховували анархістські організатори. До літа 1905 р. всі групи анархістів були анархо-комуністичного спрямування «Хліб і воля». Організатори груп були тісно пов'язані з двома зарубіжними центрами анархістського руху Лондоном і Женевою, силами яких створювався журнал «Хлеб и воля», що став своєрідним організаційним центром руху. Але до вересня 1905 р. потенціал, у тому числі й грошовий, у

«хлібовольців» виснажився. Для розвитку анархістського руху були потрібні нові ідеї, сценарії, млявий перебіг революції породжував соціальний запит на радикальні дії.

У грудні 1905 р. до міста Білосток, де складалася найбільш впливова та численна група «Хліб і воля», приїхав пропагандист анархізму Юда Гроссман «Рошцін», за плечима якого було сім років революційної діяльності. Він народився 1883 р. в єврейській купецькій родині у Новоукраїнці Єлисаветградського повіту. Його старший брат Абрам 1897 р. створив соціал-демократичний Єлисаветградський гурток Південноросійського союзу робітників, в який увійшов й Юда. 1903 р. у Лондоні вони перейшли до Федерації єврейських анархістів і групи П. Кропоткіна, Ю. Гроссман відвідує Женеву, де входить до анархістської групи «Хліб і воля», працює у редакційній раді видання «Хлеб и воля». З літа 1905 р. він намагається створити власний напрямок в анархістському русі та на основі білостоцької групи «Хліб і воля» створює першу групу «ЧП» [3, с. 166].

Одеса, як центр анархістського руху в Україні, була обрана Ю. Гроссманом головною базою свого руху. У серпні 1905 р. Ю. Гроссман прибув до Одеси, де з успіхом виступив перед студентами Новоросійського університету, агітуючи за радикальний анархізм [4, арк. 3]. Ю. Гроссман був блискучий оратор, він «сперечався з бундівцями і соціалістами-революціонерами. Ніхто не міг перемогти його в дискусії» [5, с. 122]. До організації своєї федерації він долучив відомих в українських губерніях анархістів К. Ерделевського, О. Таратуту й ін., що дало йому змогу організовувати групи «ЧП» по містах України (Одеса, Миколаїв, Єлисаветград, Луцьк, Кам'янець-Подільський, Рівне, Житомир, Бердичів, Київ, Катеринослав, Кам'янськ, Нікополь, Сімферополь, Севастополь, Новозибків). Активістами руху стали колишні члени групи «Хліб і воля»: А. Єлін «Гелінкер», Л. Лапідус «В. Стрига», Б. Шершевська, М. Мец,

С. Борисов, Х. Молчанський, Л. Тарло [6].

У листопаді 1905 р. на мітингу в Одесі, організованому анархістами-комуністами, загострилися протиріччя між «ЧП», «Хлібом і волею», анархістами-синдикалістами. Ю. Гроссман таврував своїх конкурентів з табору анархістів як «угодовців», «дрібнобуржуазних федералістів», виступив проти участі анархістів у профспілках, вказуючи, що профспілки «привчають робітників до легалізму», до боротьби «за мінімальні вимоги». Після жвавих дискусій більшість анархістів з одеської групи анархістів-комуністів заявила про свою підтримку «ЧП». «ЧП» став позиціонувати себе міжрегіональною федерацією анархістських груп, групи «ЧП» заявили про себе у Варшаві, Мінську (створена типографія), Вільно, Ковно, Ризі, Гродно, Курську, Баку, Катеринодарі. Імперською поліцією «ЧП» вважався найбільш небезпечною анархістською групою, на її рахунок до початку 1907 р. були сотні актів терору й експропріацій [7].

«Хлібовольці» бачили основний центр ваги анархістської діяльності у масовій роботі серед робітників і селян, анархо-синдикалісти – у профспілках, Ю. Гроссман вважав, що теорія та діяльність груп «Хліб і воля» – «замаскований мінімалізм», заявляючи, що «боротьба проти демократизму – центральна душа» «ЧП», пропонуючи боротися проти парламентаризму. Ю. Гроссман заперечував політичну роботу анархістів серед робітників, у профспілках, тактику економічних страйків. Лідери «ЧП» закликали до перманентного бунтарства: «боротися з буржуазними законами незаконними засобами», «безперервно підтримувати атмосферу класової війни», проводити «партизанські виступи» у формі захоплення підприємств, експропріацій, децентралізованих бойових актів – масового терору, перейти до тотальних «антибуржуазних безмотивних актів» для того, що б викликати народний «кривавий бунт» проти влади. Він вважав, що якщо анархісти не перейдуть до «вищої стадії боротьби... то маса втрапить довіру» до них, що гучні акти терору потрібні для пропаганди анархізму та ліквідації пасивного настрою мас. Критикуючи анархізм-комунізм та анархізм-синдикалізм Ю. Гроссман закликав залучати до груп анархістів «покидьків і відщепенців суспільства» [8, с. 32-34]. Лідер анархістських груп «Хліб і воля» Західного краю (Литва, Польща, Білорусь) І. Гейцман «Хаїм Лондонський», на скликаній у Вільно анархістській конференції розпочав боротьбу проти «ЧП», критикуючи їхні «приватні дрібні експропріації». У жовтні 1905 р. у

Білостоці Ю. Гроссман скликав Першу конференцію Федерації «ЧП» північного-заходу та півдня Росії, призвавши до перетягування бойових активістів груп «Хліб і воля» під свій «прапор» [9].

19-20 жовтня 1905 р. в Одесі стався єврейський погром, під час якого було вбито понад 250 мирних євреїв. Під керівництвом анархіста Л. Гершковича була створена лабораторія з виготовлення бомб, бойова анархістська дружина, члени якої стріляли по натовпу погромників, жбурнули бомби у монархічну маніфестацію та козацьку сотню. При спробі арешту анархісти «ЧП» П. Непомнящий, Д. Родовінчик, А. Леках вчинили збройний опір поліції, відбивши напад поліцейських на їх штаб. Переводячи ідеї «ЧП» у практику анархісти вбивали представників поліції, проводили експропріації. В Одесі «ЧП» планував розставити «пекельні машини» по вул. Дерibasівській і «підірвати всіх великих буржуа», «здійснити захоплення фабрик і магазинів». 6 грудня 1905 р. в Одесі анархісти кинули бомбу у натовп народу, що очікував на свято тезоіменництва Миколи II, ще дві бомби були кинуті у солдатів [10].

У грудні 1905 р. у Женеві анархісти видали одне число журналу «Черное знамя» (ред. Ю. Гроссман). У грудні 1905 р. – січні 1906 р. група «ЧП» видала в Одесі одне число «Летучего листка», чотири відозви «Ко всем рабочим», «Ко всем рабочим и работницам», «Товарищи рабочие!», «Что такое анархия?». У листопаді 1905 р. Б. Мец, Б. Шерешевська (Вайсберг), Б. Бахрах (Нота) жбурнули бомбу у ресторан варшавського готелю «Бристоль» – вибух став першим актом «невмотивованого» терору до якого закликали ідеологи «ЧП» [8, с. 34].

13 грудня 1905 р. в Одесі спалахнув загальний робітничий страйк. Анархісти прагнули поглибити хаос у місті, дезорганізувати та паралізувати владу. 17 грудня до одеського ресторану Лібмана висунулася група терористів, прихильників «ЧП»: К. Ерделевський, М. Мец, Й. Брунштейн, О. Таратута, С. Шашек, Б. Шерешевська, Б. Бахрах. Вони кинули бомби у вікна ресторану, що призвело до руйнувань і поранень відвідувачів. Одна бомба не розірвалася, але вибухнула згодом у поліцейській дільниці, забравши життя офіцерів поліції.

«Лібманівський акт» мав великий резонанс по всій імперії, з приводу вибуху в Одесі (та в ін. містах) анархістами були видані пропагандистські листівки: «Бомби Анархістів-Комуністів вибухнули у вертепі буржуїв... Нехай терор особистий і масовий широкою хвилею розлілється по всій країні!». Поліція ареш-

тувала всіх терористів й у листопаді 1906 р. М. Мец, Б. Шершевська, Й. Брунштейн були засуджені та страчені, 17 років каторги «отримали» С. Шашек та О. Таратута, К. Ердалевський збіг з тюремної лікарні та продовжив свою діяльність у «ЧП». Лідери анархо-синдикалізму й анархістів-комуністів Федерації «Хліб і воля» засудили цей акт «невмотивованого» терору [11].

У грудні 1905 р. анархістами була кинута бомба у магазин посуду Зусьмана в Одесі. З приводу цього вибуху нова листівка погрожувала: «Нехай широкою хвилею розіллються всюди подібні акти. Буржуазія вже чує, що час розправи близький, що наближається час її загибелі... Хай живе загальна експропріація!» [12]. Анархісти зробили своє ім'я страхітливим для місцевих підприємців та адміністраторів, після вибухів «у Лібмана», «у Зусьмана», в магазині Бомзе, ставки анархістів і ціна їхнього слова зросли. Потенційним жертвам ставало зрозуміло, що за вимогами анархістів потрібно віддавати гроші. Ці вибухи стали «візитівкою» анархістів, своє існування вони пов'язали із грошовими коштами «здобутими» шляхом експропріацій і здирництва. На них створювалися штаби Федерації «ЧП», друкувалися листівки та газети, гроші направлялися на закупівлю вибухівки та зброї, на допомогу ув'язненим анархістам, організацію втечі анархістів з в'язниць і каторги.

У грудні 1905 р. керівники «ЧП» обрали Катеринослав містом створення «тимчасової революційної комуні». Але група, що виїхала до Катеринослава для підготовки повстання, була ліквідована поліцією.

У січні 1906 р. Ю. Гроссман організував з'їзд анархістів (переважно напрямку «ЧП») у Кишиневі. Бойовики з Білостоку приєдналися у Кишиневі до терористичної групи анархістів, що виїхала до Катеринослава, у Кам'янську терористи цієї групи стріляли у майстра заводу, поліцейських, підірвали поліцейську дільницю [8, с. 39]. Бойові дружини «ЧП» здійснили експропріації кас заводів, фірм, магазинів по містах України, Білорусі, Литви, Кавказу [13].

На початку 1906 р. анархісти одеського «ЧП» вбили поліцейського пристава, готували замах на тимчасового генерал-губернатора П. Глаголева, скоїли два вибухи жандармського управління та біржі. Теракти супроводжувалися випуском листівок, більшість з яких було віддруковано у друкарнях «захватним шляхом» [13]. У лютому 1906 р. члени «ЧП» Л. Тарло, Д. Черкаський, Х. Ердалевська організували в Одесі автономну бойову дружину те-

рористів «ЧП» (бл. 30 осіб) [14]. Поліція ліквідувала цю дружину разом із лабораторією вибухових речовин, підпільною друкарнею. Залишки груп в Одесі очолили В. Ямпольський і М. Пащенко [15].

У квітні 1906 р. для відновлення груп «ЧП» до Одеси, Києва, Катеринослава завітали анархісти Ю. Гроссман і Г. Сандомирський. Вони налагодили зв'язок з місцевими анархістами, виступали з рефератами та промовами серед робітників і студентів, надавали практичні рекомендації по формуванню груп. Анархісти готували новий вибух одеського Головного жандармського управління, замах на прокурора Одеського воєнно-окружного суду. Кілька анархістів були спрямовані по селах Півдня України, щоб агітувати селян до захоплення земель. У травні 1906 р. відбувся страйк одеських друкарів під час якого робітник-анархіст «ЧП» І. Ш. Покатілов вбив директора акціонерного товариства друкарської справи Л. Кірхнера. І. Ш. Покотілов був засуджений до смерті та повішений, ставши одним з мучеників «анархістського іконостасу». За кордоном масовим тиражем була випущена листівка з портретами страчених анархістів І. Покотілова та Л. Тарло [16].

У липні 1906 р. в Одесі зібралися активісти «ЧП» під керівництвом С. Борисова, О. Таратутти, Х. Молчанського. Вони готували замах на командувача Одеського військового округу О. Каульбарса, голову Воєнно-окружного суду, начальника в'язниці, вибух Одеського жандармського управління, організували низку експропріацій, захоплень друкарень для того, щоб віддрукувати три листівки [17]. Київська, Луцька та Кам'янець-Подільська групи «ЧП» намагалися видати № 1 журналу «Бунтарь» у Луцьку, але із-за провалів не змогли налагодити друк. Київські анархісти не змогли побудувати сильної організації, хоча налагодили пропаганду у робітничих передмістях, серед студентів, поширювали анархістську літературу на ідиші. У серпні 1906 р. поліція виявила друкарню та провела арешти київських анархістів, у тому числі їх лідерів К. Городецького та С. Каракоза [18]. У першій половині 1906 р. кількість членів Федерації «ЧП» по Російській імперії перевищувала 1 тис. осіб, в Україні було бл. 500 осіб, з них в Одесі близько 200.

Восени 1906 р., коли Ю. Гроссман перебував за кордоном, почалася криза Федерації «ЧП». До одеських анархістів-синдикалістів Федерації «Новий світ» приєдналися 40 колишніх бойовиків «ЧП» на чолі із О. Задорожним, П. Коротковим [19].

У грудні 1906 р. з-за кордону до Одеси та Києва повернулися Ю. Гроссман і його жінка Зінаїда «Клеопатра», які зуміли об'єднати активістів груп «ЧП», «Вільна комуна», анархістів-комуністів у новий склад Південноросійської робітничої групи «ЧП» – Федерація одеських анархістів. Відновилася робота анархістських гуртків серед робітників, групи збільшилися за рахунок колишніх членів РСДРП, Бунду, ПСР. Група анархіста «ЧП» І. Івасенко скоїла експропріацію 2800 руб. на ст. Любашівка [20]. Анархісти «ЧП» нападали на банківські контори, друкарні, магазини, поставили в Одесі нову підпільну друкарню та встигла надрукувати листівки, де закликали громити магазини та фабрики. У листівці до страйкуючих «РТПіТ» вони пропонували робітникам відмовлятися від боротьби за легальні профспілки, «надати страйку різкий бойовий характер» [21].

У березні – на початку квітня 1907 р. бойовики «ЧП» жбурнули бомбу у Головне жандармське управління Одеси, провели експропріації, захопивши бл. 700 руб.

Ю. Гроссман оселився у Києві, керуючи місцевим «ЧП», зробив спроби об'єднати розрізнені київські групи. У квітні 1907 р. автономна бойова група Б. Беркова потрапила у засідку, чотири бойовики групи були заарештовані під час збройного опору поліції, зрадники з числа анархістів видали структуру «ЧП». Стався грандіозний провал центрів Федерації «ЧП» в Одесі та Києві [22]. В Одесі перед судом (за неповними даними) постали 94 члени «ЧП», 51 співчуваючий анархізму, 5 анархістів втекло з в'язниці, була ліквідована лабораторія вибухових речовин [23].

Після квітневого (1907 р.) розгрому федерації продовжувала діяти II-а група «ЧП» в Одесі, у червні 1907 р. вона була ліквідована поліцією, разом із друкарнею та набором листівки «Ко всем трудящимся». У серпні 1907 р. анархістські емісари із Швейцарії намагалися створити нову групу «ЧП» в Одесі, напад на артільника заводу Гена дав анархістам «ЧП» 3400 руб. [24]. Бойові групи Д. Граценштейна, Л. Сімановича, П. Чорного (31 особа) «відкололися» від анархістів-синдикалістів «Нового світу» та відтворили III-ю групу «ЧП»: «...тому, що синдикалісти не визнавали безмотивного терору» та направляли всі сили винятково на організацію протесту робітників. К. Фейгельман стверджував, що влітку 1907 р. особливу увагу «ЧП» приділяло пропаганді серед робітників одеського порту та району Пересип, які «потрапили під наш вплив», що «ЧП» складалося «з робітників і частини напівінтелігентів.

Інтерес до анархізму серед робітників був величезний». Одеська група «ЧП» поширювала анархістський журнал «Бунтарь», зуміла надрукувати три листівки, але друкарня «ЧП» не могла більше працювати через арешт технічних працівників, у групі бракувало «пропагандистів-інтелігентів» [24, арк. 8].

Ю. Гроссман був обраний делегатом на Міжнародний анархістський конгрес в Амстердамі, але у червні 1907 р. був заарештований на прикордонній станції, утримувався під арештом у Лук'янівській в'язниці, згодом був висланий до Тобольської губернії. Анархісти, залишившись без керівництва, вирішили об'єднати зусилля активістів з груп анархістів-синдикалістів, анархістів-комуністів і «ЧП» й створити нову організацію – «Робітничу групу (федерацію груп) анархістів на Півдні». У другій половині 1907 – на початку 1908 р. активісти «ЧП» розійшлися по іншим федераціям «Анархістів на Півдні», «Бунтарь», «Буревісник», «Бойовий інтернаціональний загін анархістів-комуністів», Ю. Гроссман виступив за об'єднання груп анархістів в єдиний союз, став прихильником анархо-синдикалізму [25].

«Прямі дії» федерації «Чорний прапор» були складовою епічної історії революції 1905-1907 рр. Федерація «ЧП» 1906 р. змогла стати одною з провідних анархістських об'єднань в Україні, але у середині 1907 р. припинила своє існування. Тактика терору «ЧП» не справдилася, терор не дав бажаних для анархістів результатів: відштовхнув від них маси, не привів до руйнації державного апарату. Каральна імперська система мобілізувала всі можливості для знищення небезпечних анархістів. Ідеологія «ЧП» не була розрахована на роботу у масах, на політичні союзи, «ЧП» був приречений на політичне сектантство й ізоляцію. Спад революції став кінцем федерації «ЧП», котра відіграла в історії України своєрідну роль негативного зразка лівого екстремізму та політичного тероризму. Бойовики з «ЧП», більшість з яких закінчила шибеницею, намагалися своєю смертю наблизити утопічне «царство волі та рівності», забуваючи про те, що його неможливо побудувати на терорі.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА:

1. Лебеденко А.М. Анархизм в Украине (конец XIX – начало XX ст.) / А.М. Лебеденко. – К.: Институт истории Украины НАН Украины, 1995; Гейфман А. Революционный террор в России. 1894-1917 / А. Гейфман. – М.: КРОН-ПРЕСС, 1997; Эврич П. Русские анархисты. 1905-1917 / П. Эврич. – М.: Центрполиграф, 2006.
2. Гроссман И. Думы о былом (Из истории белостокского анархического «чернознаменского» движения) / И. Гроссман // Былое (М.). – 1924. – № 27-28. – С. 172-182; Avrich P. Anarchist Voices: An Oral History Of Anarchism in

America / P. Avrich. – Princeton University, 1996.

3. Кривенький В.В. Гроссман И.С. // Политические партии России. Конец XIX – первая треть XX века. Энциклопедия. – М.: РОССПЭН. 1996. – С. 166.

4. Державний архів Російської Федерації (далі – ДАРФ), ф.102, оп.1806, спр.189.

5. Avrich P. Op. cit.

6. Кривенький В.В. О численности и размещении анархистских организаций накануне и в период российской революции 1905-1907 гг. / В.В. Кривенький // Деп. ИНИОН. № 36936. – М., 1988: Политическая каторга и ссылка. – М.: ВОСП, 1934.

7. Лебеденко А.М. Указ. тр. – С. 79; Державний архів Одеської області (далі – ДАОО), ф.634, оп.1, спр.584.

8. Глушаков Ю.Э. «Революция умерла! Да здравствует революция!»: Анархизм в Беларуси (1902-1927) / Ю.Э. Глушаков. – СПб.: ШСС, 2015.

9. Новомирский Д.И. Анархическое движение в Одессе / Д.И. Новомирский // Михаилу Бакунину 1876-1926. Очерки истории анархического движения в России. – М., 1926. – С. 253-265; Горев Б.И. Аполитичные и антипарламентские группы. Анархисты. Максималисты. Махаевцы / Б.И. Горев // Общественное движение в России в начале XX века. – Т. 3, Кн. 5. – СПб., 1914; Отверженный Н. Главные течения в анархической литературе XX века / Н. Отверженный // М. Бакунину. 1876-1926. Очерки истории анархического движения в России. – М., 1926; Центральний державний історичний архів України у м. Києві (далі – ЦДІАК України), ф.347, оп.1, спр.5977; ДАОО, ф.634, оп.1, спр.582.

10. ДАОО, ф.2, оп.4, спр.8270. арк.2, 10зв.; ф.634, оп.1, спр.584, арк.21.

11. ЦДІАК України, ф.347, оп.1, спр.597; ДАОО, ф.2, оп.1,

спр.441, арк.89-91.

12. ДАОО, ф.2, оп.4, спр.8415, арк.84; ф.13, оп.2, спр.58, арк.30; ЦДІАК України, ф.347, оп.1, спр.597; ф.385, оп.1, т.2, спр.1925.

13. ДАОО, ф.634, оп.1, спр.583, арк.23; спр.591, арк.50; спр.592, арк.2-10; ДАОО, ф.13, оп.2, спр.58; ф.634, оп.1, спр.556, спр.570, спр.572, спр.574, спр.586; ЦДІАК України, ф.419, оп.1, спр.5064, арк.7.

14. ДАОО, ф.2636, оп.1, спр.2218; Дело 17-ти анархистов-коммунистов // Одесские новости. – 1906. – 31 мая.

15. ДАОО, ф.2, оп.1, спр.227. арк.69; оп.4, спр.8173. арк.2-9.

16. ДАОО, ф.2, оп.1, спр.441; ф.13, оп.2, спр.58; ф.633, оп.1, спр.1.

17. ДАРФ, ф.102, оп.237 (1907), спр.12 ч.15, арк.44-45; ЦДІАК України, ф.313, оп.2, спр.2126, арк.1-7; ф.336, оп.1, спр.2393, арк.34; ф.347, оп.1, спр.1279, арк.1-10.

18. Вольная коммуна (М.). – 1918. – 20 апреля; ЦДІАК України, ф.1235, оп.1, спр.67, арк.1; ф.1598, оп.1, спр.67, арк.1; ДАРФ, ф.102, оп.234 (1907), спр.12 ч.21, арк.274.

19. ДАОО, ф.634, оп.1, спр.588, арк.2.

20. ЦДІАК України, ф.419, оп.1, спр.5153; ДАОО, ф.2, оп.1, спр.8269а; ф.8187, оп.1, спр.31.

21. ДАОО, ф.314, оп.2, спр.146, арк. 2-10.

22. ДАРФ, ф.102, оп.237 (1907), спр.12 ч.10А, арк.47; Гейне Н. Политические в Лукьяновке / Н. Гейне // Каторга и ссылка (М.). – 1926. – № 4. – С. 202-207.

23. Буревестник (Париж-Женева). – 1907. – № 6-7; Ведомости Одесского градоначальства (Одесса). – 1906. – 14 февраля.

24. ДАОО, ф.П-2636, оп.1, спр.410, арк.5.

25. ЦДІАК України, ф.268, оп.1, спр.181.

Савченко Віктор Федерація анархістів-комуністів «Чорний прапор» у боротьбі за лідерство в анархістському русі в Україні (1905-1907 рр.)

У статті висвітлюється діяльність груп анархістів-комуністів «Чорний прапор» під час революції 1905-1907 рр. Ця анархістська структура намагалася за допомогою терору мобілізувати маси проти імперської влади та приватної власності, використовуючи експропріації для забезпечення своєї діяльності. Зі спадом революції активність «Чорного прапору» зійшла нанівець, а його активісти перейшли до інших анархістських угруповань.

Ключеві слова: революція, терор, політичний екстремізм, експропріації, анархісти-комуністи, «Чорний прапор»

Савченко Виктор Федерация анархистов-коммунистов «Черный флаг» в борьбе за лидерство в анархистском движении в Украине (1905-1907 гг.)

В статье освещается деятельность групп анархистов-коммунистов «Черный флаг» во время революции 1905-1907 гг. Эта анархистская структура пыталась с помощью террора мобилизовать массы против имперской власти и частной собственности, используя экспроприации для обеспечения своей деятельности. Со спадом революции активность «Черного флага» сошла на нет, а его активисты перешли к другим анархистским группировкам.

Ключевые слова: революция, террор, политический экстремизм, экспроприации, анархисты-коммунисты, «Черный флаг»

Savchenko Viktor Federation anarchic-communists «Black flag» in the struggle for leadership in the anarchist movement in Ukraine (1905-1907)

The article highlights the activities of groups anarchic-communists «Black Flag» in the during of the revolution of 1905-1907. This structure anarchist tried using mass terror against imperial power and private property, to using expropriation for providing its activities. With the decline in activity revolution «Black Flag» came to naught, and its activists have moved to other anarchist groups.

The tactic of the terror by «Black Flag» was not fulfilled, the terror did not give the results desired by the anarchists: pushing away masses from them, did not lead to the destruction of the state apparatus. The punitive imperial system mobilized all possibilities for the destruction of dangerous anarchists. The ideology of «Black Flag» was not intended to work in the masses, to political unions, «Black Flag» was doomed to political sectarianism and isolation. The decline of the revolution was the end of the federation «Black Flag», which played a unique role in the history of Ukraine of a negative model of left-wing extremism and political terrorism. The politicians from the «Black Flag», most of whom graduated from the gallows, tried to bring their utopian «kingdom of freedom and equality» closer to their death, forgetting that it was impossible to build on the terror.

Keywords: revolution, terrorism, political extremism, eminent domain, anarchic-communists, «Black Flag»

Рецензенти:

Михайлуца М.І., д.і.н., професор

Тригуб О.П., д.і.н., професор